

Erik Brandt, Hørning:

Den lille pige fra Tørring

Livsafsnit - om et jævnt og virksomt liv

Jeg fortæller her følgende beretning, centreret om mine bedsteforældre, Sine og Niels Christian Nielsen, Tørring:

"I denne beretning vil det handle om en lille pige, som blev født i sommeren 1927, og først skal vi have placeret Tørring i landskabet.

I Midtjylland ligger Ry. De fleste kender Himmelbjerget med det slanke tårn som stræber mod himlen. Tårnet er opført som mindesmærke for Frederik d. 7. Tårnet er 24 meter højt. Det er et flot skue, fra "bjerget" at se ned over Julsø, som ligger for ens blik.

Op til Ry ligger Knudsø mod nord. Ry er en stationsby med baneforbindelse i retningen Skanderborg og Silkeborg.

En af byens store arbejdspladser er Ry mølle. Ry mølle blev antagelig en realitet kort efter reformationen i 1536. I 1881 holdt man op med at male korn, møllen blev omdannet til en stampemølle som bearbejdede træ til papirfabrikation og savværk.

Ejnar Faber omdannede Ry mølle til konfektions fabrik, hvilket den stadig er. Fabrikken giver stadig arbejde til en stor del af egnens befolkning. Ry mølle har også igennem tiderne været kendt for ålefiskeri.

I retningen mod Silkeborg er der en lille landsby ved navn Alling. Der var et trinbræt for rejsende, som ville benytte banen.

Området omkring Ry er meget kuperet og naturskønt, Ved Knudsø er der et vandrerhjem, Knudhule, opført i 1936 af pastor Ernst Wienberg. Der kan man

bade fra den gode badestrand. Dette sted har til alle tider været et udflugtsmål for egnens beboere og mange andre.

Tørring

Nord for Knudsø, mellem Alling og Tulstrup, ligger en lille landsby ved navn Tørring.

Byen bestod i 1927 af 6-7 gårde og 15-17 huse. I byen var der en mølle. Der var min bedstefar, Niels Christian Nielsen, ansat som møllersvend. Arbejdet i møllen var meget slidsomt og farligt; 200 pund korn var der normalt i sækkene, og grutningsstøvet og melstøvet svævede over alt. Kværnene skulle med jævne mellemrum skilles ad og billes, så de kunne fungere optimalt. Bedstefar blev antagelig stukket af et insekt, som var i noget foder, indkøbt fra udlandet med videresalg for øje. Det bevirkede, at han fik en form for kronisk hjernehindebetændelse og derved mistede sit immunforsvar over for sygdomme generelt. Han blev invalid kort efter at min mor, Dagny, blev født. At miste sin erhvervsevne på den tid var virkelig en katastrofe af rang.

Skolen flyttede fra Skovsrod

På den tid var det almindeligt, at der var grøfter til at lede spildevand væk fra husene. Det var ikke særligt hygiejnisk, så i 1938 blev der kloakeret.

Året før - i 1937 - blev der indlagt el i byen.

Mine bedsteforældre havde en radio, som gik ved strøm fra en akkumulator. Når der ikke mere var nok strøm, til at radioen kunne fungere, måtte bedstefar til Ry for at få ladet strøm på.

En meget stor stigning i huskomforten skete på disse år, 1937 og 38.

I byen var der en skole, Tørring skole. Det var en aflægger af en rytterskole, som har ligget oppe i Skovsrod, et lille område nord for Tørring. Skolen blev flyttet i 1884. Kongetavlen, som normalt fulgte med ved en sådan flytning, eksisterer ikke mere. Læren der hed A K Larsen og han var på den tid en meget stor pædagog. Skemaet var dansk, regning, bibelhistorie, skrivning og geografi. Om sommeren var der gymnastik i skolen; det foregik udendørs. Der var etableret ribber og bom og andre redskaber til det formål.

Byens snedker

Midt i byen var der en købmand, hvor byens borgere kunne købe deres fornødenheder. Skulle man have noget ekstra, måtte man i brugsen i Tulstrup eller til Ry.

Byens snedker hed Kristiansen, en driftig mand, som opfandt toiletsæderne til

de vand skyllede toiletter. Det blev senere kopieret af en stor arbejdsplads i Ry. Adskillige nikker nok genkendende til navnet "Pressalit".

Egnens beboere var for størsteparten tilknyttet Indre Mission. Som centrum for aktiviteterne var missionshuset midt i Tørring by, og det blev meget flittigt brugt. Der var bl.a. søndagsskole og mange møder, julefest for KFUK og KFUK og Indre Mission osv. Søndagsskolen blev i nyere tid ledet af Jens Møller, Tulstrup, Aksel Holst, Alling, Reinholt Rasmussen, Bomholt m. fl. Et nærliggende missionhus i Laven by var ligeledes meget benyttet. Her holdt diakon Theodor Jørgensen, Laven og Ejnar Larsen, Skovsrod, søndagsskole.

Missionhusene er - som det ofte ses rundt i landet - nedlagt, solgt til privat beboelse.

Som nærmeste nabo til mine bedsteforældre var en slagter, Hartvig. Hos Hartvig og konen, Bodil, skete der næsten altid noget. Når Hartvig skulle slagte en ko, hjalp min mor tit til. Skindet skulle holdes ud til siden, sådan at slagteren kunne banke det fra kroppen.

Mor havde en morbroder som var tømrer, Anton hed han. Han var en del ældre end min mor, men min mor så meget op til ham. Han havde motorcykel og var meget dygtig til sit arbejde - og udviste stor opfindsomhed til at klare de opgaver, som han blev sat til at udføre. Han boede hjemme hos min oldemor.

Hun var en meget skrap dame, som altid havde en mening om alting og var meget konservativ i sin opfattelse af tingene.

Bedstemor

Nå, det var bedstemor, det handlede om.

At være gift med en invalid mand gav næsten ingen penge. Den socialforsorg, der var, var meget begrænset. Man kunne få lidt hjælp til husleje og næsten ikke andet.

Bønderne, som havde magten i kommunen, ville ikke afgive ret meget. "Det var sørme skat" og det kunne man ikke li'. Men min bedstemor var meget arbejdsom; jeg har aldrig set, at hun ikke lavede noget med i sine hænder.

På en gård i nærheden malkede hun 14 køer to gange om dagen med hånd. Det fik hun 1 kr. for om dagen. Hun tyndede roer, hjalp til i høst hvor der var brug for det. Tørring skole fik hun at gøre ren hver dag. Hjemmet var altid meget pænt og rent, tøjet altid vasket og strøget.

Mine bedsteforældre ejede heldigvis det hus som de boede i. Det var meget lille. I stuen var der ikke meget plads, når spisebordet var trukket ud. Man kunne lige komme omkring, og ikke andet. Soveværelset var møbleret med 2 enkeltsenge med en servante imellem. Køkkenet var heller ikke ret stort; der var et komfur og et bord. Ved siden af køkkenet var et spisekammer på 2 kvadratmeter med en

lille kælder. I huset var også en lille stue. Jeg vil tro, at den har været på ca. 12-14 kvadratmeter. Den var i min mors første år lejet ud til en meget underlig dame; man vil i dag kalde hende utilregnelig. Pengene var meget små, så hver en indtægt, som kunne afbøde lidt, var et gode.

Damen flyttede på Riisskov efter at have boet hos mine bedsteforældre. Det gav mere plads i huset. Mine bedsteforældre havde bygget et udhus til. Der var bryggers og træskur, samt plads til en gris. Den fik alt køkkenaffaldet og hvad man kunne finde. Min mor har været med til at samle aks på landmændenes marker, for at skaffe føde til grisen. Men der var et problem: Aksene skulle tærskes, for at de kunne bruges. Men det tog landmanden sig godt betalt for. Det kostede som regel det halve af udbyttet af deres anstrengelser.

Haven omkring huset var nyttehaver. Alt, hvad de selv kunne dyrke, blev dyrket: Kartoffler, ærter, kål - som var en meget næringsrig grønsag - og mange andre ting. Som jeg husker det fra først i 50'erne, var alt i huset meget sirligt og rent.

Skolegang i 30'erne

Jeg har omtalt Lære Larsen. Jeg er i den heldige situation at have kendt den mand. Min bedstemor gjorde skolen ren, og på mine ferier i Tørring var jeg selvfølgelig med hvor hun var. Han var et meget stort plus for samfundet og meget velbegavet. Han kunne lære fra sig, på en meget fin måde. Han slog aldrig børnene, som det ellers meget almindeligt på den tid, hvis de havde gjort noget forkert.

Han var en faderskikkelse, man så op til.

Min mor, Dagny, kunne godt li' at gå i skole. Skoletaske var der vist ikke til, men et pennalhus i træ havde hun. Det var godt til blyanterne og til at forsvare sig med, når drengene blev for voldsomme. Så blev hun gal og så svingede hun penalhuset og gav dem tæsk. Hun var ikke stor, men utrolig hurtig og snarrådig. Det har faktisk fulgt hende gennem livet.

Oceaner fra kærlighed

Min mor kunne berette meget fra sit liv.

At være barn på den tid, når man kom fra de kår, var en udfordring. Den sociale status kunne man ikke løbe fra. Men der var oceaner af kærlighed i hjemmet, og på en gård i nærheden var der et par, som hed Bodil og Nikolaj. Der var faktisk tre børn der, som min mor og hendes storesøster legede med. Min mor havde en storesøster, som var to år ældre end hende selv. Hos Bodil og Nikolaj var der hjerterum; der lavede de købmandsbutik og legede, at de sten, som havde huller, var køer. Og de legede mange andre herlige lege.

Slagteren i byen havde sommetider brug for, at hun kørte ærinder. En tur til

Tulstrup gav 10 øre og en tur til Javngyde gav 15 øre. Det skete ikke så tit, men alligevel, det gav lidt lommepege. En sidegevinst var at blive budt på mad hos slagteren, for der var der kød på bordet. Det var der ikke så tit derhjemme.

Julen var et højdepunkt på året hun så frem til.

Juleaften fik de deres pæne tøj på, bordet blev dækket op til fest. Der blev gået om juletræ, og den aften var der mad nok i gryden. Gaver blev der også til - ting, som de skulle have haft alligevel. Højdepunktet var hjemmelavede godter - og så en appelsin.

Stinne og min mor passede også de to små, som var kommet til. Bedstemor var jo meget ude at hjælpe andre steder, så det var nu engang deres lod.

Mor kom ud at tjene, da hun var knap 12 år. Hun blev fæstet væk for 60 kr for 8 måneder. Maden det pågældende sted var under al kritik. Der måtte kun bruges 1 liter mælk om dagen til 6 personer. Øllebrød blev kogt på futmælk og vand.

Arbejdsopgaverne på gården var mangeartede: Passe børn, lave mad og hjælpe ude med alting. Værelset var i et hushjørne mod nord og øst uden varme, og vi skriver vinteren 1941! Sengetøjet var elendigt, så hun frøs meget den vinter.

Præsten

Tørring hørte under Tulstrup kirke. I 1940 blev der ansat en ung præst ved navn Erling Bolwig, som efterfulgte pastor Wienberg. Det unge præstepar afholdt mange aftengudstjenester for ungdommen. Efter gudstjenesten var der så højtlesning, sangleg og kaffe.

Bolvig tog ungdommen ned til søen for at stå på skøjter og more sig sammen med dem. Jeg har hørt fra flere sider, at missionsfolkene ikke kunne lide denne fremfærd. Men ungdommen nød det!

Min bedstefar havde arvet en onkel i 1938. Det indebar, at hjemmet kom lidt på fode. Bedstefar syntes så, at der skulle være fest, den dag at min mor skulle konfirmeres. Grunden var den, at han ikke blev fejret den dag, han selv blev konfirmeret. Bedstefar blev forældreløs som 14 årig. Han tjente på en gård, hvor herskabet tog med i kirken. Efter hjemkomsten fik de middagsmad, og så måtte min bedstefar i det gamle tøj og fortsætte sit arbejde ude.

Mor blev konfirmeret den 21. april 1941. Det var ikke uden problemer, da min bedstefar ikke ville hejse flaget; det var nemlig Hitlers fødselsdag. Men på en eller anden måde kom flaget alligevel op.

Da der var inviteret gæster, betød det også, at der kom gaver. 60 kr.! Det var mange penge. Tillige fik hun et foto-album, to par strømper og et sæt fint undertøj - samt en salmebog. Det var en dejlig dag for min mor.

November 1942 fik hun plads hos en møbelhandler i Ry. Værelset der var tip-top, for der var centralvarme. Der var en lille dreng på et år, som skulle passes.

Forretningen skulle gøres rent - plus stueetagen og kælderen. I kælderen var der ligkister, så det var ikke netop nogen drøm for hende at gøre rent der.

Maj 1943 flyttede hun så til Alling: Marthine og Jens Skødt var nogle dejlige mennesker. Min mor fik megen selvtillid i den plads. Der blev sørget godt for hende. Fritiden i Alling gik med aftenskole, dilettant, håndbold og bal.

Ud at se verden

November 1945 bestemte Stinne og min mor, så at de ville ud at se verden. Stedet blev Træden ved Brædstrup. Stinne fik plads på én gård, og min mor fik plads på en anden nærliggende gård.

Egnen omkring Træden var en anden, end den hun kom fra. Befolkningen var mere lige end i hendes hjemby. I Træden er et forsamlingshus, som altid har spillet en central rolle i byen. Man værnede og bakkede alle de aktiviteter op der. Af aktiviteter kan nævnes bal, dilettant, gymnastik, ringridning og familiefester. Jeg kan nævne, at de gifte folk gik ind til ballet i forsamlingshuset, hvis de kom forbi. Det var aldeles uhørt i Tulstrup! Dér blandede herskabet sig ikke med almuen.

I Træden traf mor min far, som hed Jens Jørgen. Han var søn af gårdejer *Sigrid og Ejnar Brandt*. Hvorfor nævner jeg så det på den måde? Jo, min bedstemor var ældre end min bedstefar. Det bevirkede, at da gården skulle købes, var min bedstefar ikke gammel nok til at skrive under, så det blev min bedstemor, som skrev for dem begge to!

Nå, tilbage til sagen. Jeg kan godt forstå at min far forelskede sig i min mor. Hun var en meget pæn pige. Jeg har set fotografier af hende fra dengang. Som sidegevinst havde hun ben i næsen og forstod at arbejde! Hvis jeg kender min far ret, har han nok ikke spekuleret meget på sidegevinsten. Far var en meget udadvendt person, diskussionslysten og fuld af løjer.

Viet i Tulstrup Kirke

De blev gift i Tulstrup Kirke af Erling Bolwig den 17. november 1947 - på min fars 25 år fødselsdag. Efter giftermålet bosatte de sig i Skanderborg.

Huset de flyttede til var min oldefars på Adelgade. De havde have ned til Lille Sø. Haven blev dyrket meget intenst, da der stadigvæk var rationering på de fleste varer. Far gik ud som arbejdsmand og min mor gjorde rent for byens fruer og hjalp til på Landmandshotellet. Timelønnen var 1,50 kr. i timen. På den tid kostede et pund fars hvad mor fik i timen.

Jeg kom til verden den 11. december 1948. Mor gik så på kommunen og fik et kort til køb af tøj til mig. Pakken hun fik med hjem, var meget lille, og kostede det hvide ud af øjnene, har hun fortalt. Barnevogn blev der også til. Den lavede

jeg senere om til sæbekassebil.

Tiden i Skanderborg var meget positiv for mine forældre. Mange nye ting skulle læres som nygifte. Alt, hvad de havde, var brugte ting, lige med undtagelse af sengene. Dem kunne de ikke opdrive noget sted, så de penge, de fik i bryllupsgave, blev brugt på nye senge.

Mor og far var meget glade for at bo i Skanderborg, men huset de boede i blev solgt, og så flyttede de hjem til Træden hos mine bedsteforældre. Der virkede de som karl og pige i 2 år indtil mine bedsteforældre købte et hus i Træden og flyttede.

Mine bedsteforældre i Træden var for deres tid meget fremsynede. De byggede kostald og svinestald med brandsikre lofter. Som de første på egnen fik de elektrisk hegn, hvilket selvsagt var meget arbejdsbesparende, da der ikke skulle flyttes kreaturer med stager.

Far og mor overtog så Fadersbjerggård i forpagtning oktober 1951. Desværre udbrød der mund og klovesyge i november. Det var en streg i regningen af format.

At blive kone på gården var en omvæltning for min mor. Hun fik jo alle de pligter, som min bedstemor havde. Stuehuset var stort og det krævede en stor indsats at få det til at fungere. Min far og mor var en ny generation i byen, så traditionerne skulle holdes i hævd.

Kaffegilder

En tradition var kaffegilderne. Jeg husker husets 3 stuer blev brugt til servering af kaffe og blødt brød. Det var dejligt, når der var lavet et helt fad med flødeskum; så var der noget at snuppe af.

Omgangskredsen var meget stor. Jeg tror, at serien af kaffegilder kunne afvikles på 3 aftener. Hvordan foregik de egentlig? Jo, folk ankom til gården, man snakkede en timestid. Så kom kaffen på bordet og blev sat til livs. Så kom disciplinen: ryd af bordet. Så var mændene ikke til at se for bare skosåler; de skulle nemlig ud i stalden for at bese besætningen. Jeg husker, hvordan der skulle fejres ekstra godt den dag.

Når så kvinderne havde taget af bordet indledtes krigen om kortene. Der blev banket i bordet og jeg tror rigtigt mændene hyggede sig med det. Damerne fandt deres håndarbejde frem og sad og nørklede med det.

En gang tænkte min mor, at det snart var lidt for meget, så hun undlod at tage håndarbejdet frem. Det afstedkom, at der faldt spidse bemærkninger til hende. Dagligdagen var jo et slid; min mor deltog meget i gårdens drift, hvilket mange af de andre ikke gjorde.

Det med at købe marmelade og frugtsaft var uhørt. Alt blev lavet fra grunden af.

Brød blev bagt, frugt blev henkogt, marmelade og syltetøj blev lavet af mange slags frugt. Mor lavede omkring 100 flasker frugtsaft af forskellige bær.

Kælderen skulle være fyldt op!

Jeg husker også saltkarret, en stor udhulet træstamme på meder, til opbevaring af flæsket fra grisen. Resten kom over i andelsfryseboksen i Brædstrup.

Det med at lave ting på forhånd var ikke let. Køleskabet var ikke noget, almindelige mennesker havde. Kælderen, spisekammeret og flueskabet var de steder, man opbevarede madvarer. Det var en stor dag, da det første køleskab kom på gården. Et »Gram Combicoold« med køl for oven og fryser for neden. Madlavningen kunne nu bedre planlægges, hvilket var en god forbedring for min mor.

Storvask var et kapitel helt for sig selv. Vi havde en meget stor gruekedel. Den skulle fyldes med vand og der skulle tændes op under den med brænde. Det var arbejde, så det klodser.

Tøjet blev kogt. Fra gruekedelen kom det over i en vippe-vasker, et trækar med en vippe anordning, som skruppede tøjet igennem. Det var fast arbejde, kan I tro. Efter skruppeturen i vaskekarret, skulle tøjet skylles. Vi havde nogle zinkbaljer til det brug. Til det sidste hold skyllevand blev tilsat »blåelse«, som gjorde vasken hvid som sne. Der var ligeså en vaskebænk, som blev brugt til at dryppe tøjet af på. Når tøjet skulle ud at hænge var det rart at vaskekurven ikke var for tung.

Det var meget arbejdsbesparende, da man kunne begynde at leje en Ferm vasker med vridemaskine. Det kostede for en halv dag 5 kr. og for en hel dag 7, så den dag, hvor der skulle vaskes, var det med at holde sig indenfor den halve dag. Så sparede man jo 2 kr. Meget senere kom så den fuldautomatiske vaskemaskine, vi i dag kender.

I huset var to kakkelovne, en kamin og et komfur. Komfuret fik dødsstødet midt i 50'erne. Det var et værre arbejde med det; det var meget lettere med gas. I 1965 fik vi centralvarme med oliefyr.

Den grå Ferguson

I 1952 kom den første traktor på gården, en Grå Ferguson. Mange mennesker kom for at se dyret, som ikke skulle strigles eller have føde. Vi var den tredje gård i miles omkreds, som havde anskaffet os sådan en.

Jeg husker også købet af vores første bil. Tandlæge Jørgensen fra Brædstrup havde en Plymouth, som vi købte. Da far og tandlægen sad og forhandlede om prisen, smuttede jeg ind i bilen. Far sagde til Jørgensen, at det nok ikke var heldigt, men han var åbenbart ligeglad. Det var han ikke senere, da jeg fik trykket på selvstarteren og bilen, som stod i gear, hoppede som en kanin ude på

gårdspladsen.

3000 kr. kostede vidunderet og benzinen kostede under en krone litteren. Turen til mors hjemby, Tørring, kunne gøres på en halv time. Hvis man skulle benytte tog, ville turen den ene vej tage ca. 3 timer. Nu kunne det pludselig lade sig gøre på en aften.

1955 blev min broder, Erling, født. Mor var lang tid på sygehuset; jeg tror omkring en måned. Året 1955 var et meget tørt år. Næsten alt foder skulle købes. Vi var dog i den heldige situation at have et godt stykke med hø. Det hjalp da lidt. Kartoffler til min broders barkedåb kunne man næsten ikke få. Penge det år var i sandhed en mangelvare.

Vandet kom så fra oven i 1956! Vi høstede med selvbinder, og det var en prøvelse, idet negene skulle tørres indendøre, inden de kunne stilles på plads. Et hulens arbejde, rent ud sagt!

I 1957 blev min søster Lisbeth født. Jeg havde altid ønsket mig en søster, og det fik jeg det år.

Arbejdsbyrden for min mor tog til. Der var to børn mere at tage vare på. Blerne var jo ikke éngangs, som i dag.

22. april 1960 døde min bedstefar i Tørring, Niels Christian Nielsen. Det var et meget stort tab for mor. Hun elskede sin far over alt på jorden. Retfærdigheden i hans blik, hans ro og store indsigt i mange ting, var et stort tab, som varede meget længe om at hele sig bare nogenlunde.

Jeg glemmer aldrig alle de ture til Tørring for at se til ham. Billedet lever i mit sind af, hvordan han sad og langsomt visnede hen, med cigaren rystende hen over en træbakke, som lå på dynen foran ham. Men selv i den situation var han en stor personlighed.

Foden under eget bord

Far og Mor fik foden under eget bord da de købte gården i 1962. Men forud for det kørte vi rundt og så på gårde, for gården havde mine bedsteforældre faktisk sat til salg. Det endte så med, at mine forældre købte gården, og med den fulgte der så en aftægtskontrakt, som reelt fungerede til min bedstemor døde i november 1986. 24 år - det var lang tid!

Det år sluttede vi med at have karl på gården. Det betød, at min mor fik flere arbejdsopgaver at tage vare på.

Året 1963, den 21. april, blev jeg så konfirmeret.

I efteråret 1964 gik mor og fars drøm i opfyldelse: Der blev lavet badeværelse inde i huset.

Gården blev solgt i 1985 og et nyt hus på Nørrehusvej i Brædstrup blev det så til, de faldte rigtig godt til der. Far døde i 1998, det var et grimt år for mor, men hun

klarede den og er et dybt taknemmeligt menneske , der passer sit hus og alle dem som kommer på besøg

Hun skriver mange sange til dem som ønsker det. og er sin høje alder meget aktiv . Her i 2012 fylder hun så 85 år og er glad for det liv hun har fået tildelt.

Min far og mor

<http://www.bodil-erik-brandt.dk/66003094>